

УДК 378 (1-87)

В. ЛУГОВИЙ, Ж. ТАЛАНОВА

ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ І КВАЛІФІКАЦІЯ НАЦІЇ – АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГЕОПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті аналізуються характер та причини неефективностей вітчизняної вищої школи, що негативно позначається на вищих кваліфікаціях громадян, знижує глобальну конкурентоздатність України. Аргументовано критичність кількісно-якісних де-формацій у сфері вищої освіти. Пропонуються шляхи модернізації національної вищої школи з метою підвищення її якості, європейської інтеграції в контексті Болонського процесу та Лісабонської стратегії.

Ключові слова: *якість вищої освіти, кваліфікація громадян, глобальна конкурентоздатність, деформація вищої школи, євроінтеграція вищої освіти, модернізація вищої школи.*

Серед визначальних характеристик глобалізації – загострення конкуренції між регіонами, країнами, окремими людьми. Разом з тим у такому виклику глобалізаційних процесів слід убачати конструктивне начало. Адже саме конкурентні засади є запорукою розвитку. У людських спільнотах конкуренція насамперед розгортається на рівні людського потенціалу – рівні кваліфікації громадян, за що значною мірою відповідальна вища школа. У цьому контексті в статті аналізується конкурентоспроможність вітчизняної вищої школи і кваліфікації українського суспільства, його громадян, трудових ресурсів.

З огляду на зазначене перевірене досвідом символічне твердження, що „воюють не числом, а вмінням”, здається позабути у вищій освіті України.

Як наслідок, досягли критичної межі розбалансованість кількісних й якісних параметрів національної вищої школи, невідповідність масштабу її діяльності наявним ресурсам (організаційним, кадровим, фінансовим, інформаційним, технічним тощо). Звертаючись до іншого образного висловлювання, можна стверджувати, що багато в чому система вітчизняної вищої освіти стала нагадувати „колос на глиняних ногах”, який „наближається до точки саморуйнування” [6]. Це сталося через захоплення суто кількісними показниками функціонування і зростання вищої освіти, що створювало ілюзію благополуччя, вуалювало брак конкурентоспроможної якості. А вже серед високорейтингових університетів світу немає українських закладів [20; 38], а серед 38 тис. іноземних студентів відсутні представники країн Західної Європи та Північної Америки [29].

Часто-густо втрачено навіть кращий досвід вищої освіти радянських часів, який гарантував за низкою ключових напрямів підготовки фахівців її високу якість. Тоді це зумовлювалося суворою необхідністю тримати світовий паритет у багатьох сферах науки, техніки, технологій, зокрема, ракетно-космічній, ядерно-енергетичній, оборонно-машинобудівній й інших. До речі, на актуальність цього досвіду й тепер указують зарубіжні експерти, наприклад, у Звіті про конкурентоздатність України 2009 р., що підготовлений Фондом “Ефективне управління” у співпраці з Всесвітнім економічним форумом [12, с. 42; 19].

Нині усвідомлення проблеми збереження суверенної української нації та її успішного цивілізаційного розвитку змушує звернути увагу на якісний аспект вищої освіти, що є визначальним для формування необхідної і достатньої кваліфікації як суспільства в цілому, так і кожного його громадянина окремо. Навіть у кількісному аспекті (не говорячи вже про значущість) вища школа за часткою тих, хто постійно навчається, становить вагомий сегмент у 31 % (зокрема, вищі навчальні заклади III–IV

рівнів акредитації – 27 %), натомість професійно-технічна школа – 5 % [8; 14]. Сьогодні за індексом глобальної конкурентоздатності Україна посідає 72 місце серед 134 країн світу [12]. Поміж 12 показників конкурентоздатності важливу роль відіграє 5-та компонента „Вища освіта і професійна підготовка”, яка тісно взаємопов’язана з рівнем економічного розвитку і за якою країна займає 43 місце. При цьому за високих кількісних показників (що підносить 5-ту компоненту) якісні характеристики виявляються низькими [6; 12, с. 45–44].

Відповідно до сучасних тенденцій цивілізаційного розвитку на вищу освіту покладається головна відповідальність за забезпечення вищих кваліфікацій персоналу, громадян, що потрібно як для працевлаштування, так і для саморозвитку, подальшого навчання, успішного особистісного і суспільного життя. Справді, згідно з європейськими кваліфікаційними метарамками – Рамкою кваліфікацій європейського простору вищої освіти (РК ЄПВО, 2005 р.) [34; 37] та Європейською рамкою кваліфікацій для навчання протягом життя (ЄРК НПЖ, 2008 р.) [33; 36], – найвищим кваліфікаційним рівням (5–8 за ЄРК НПЖ) співставлені найвищі рівні освіти (5 і 6) за Міжнародною стандартною класифікацією освіти версії 1997 р. (МСКО) [25; 32] та 1–3 (включаючи короткий) цикли вищої освіти за Болонським процесом [7; 34]. Рівні кваліфікацій, що надаються, у кожній країні, включаючи Україну, мають визначатися національною рамкою кваліфікацій (НРК) [1; 7; 9; 35–37]. Рамки кваліфікацій, поряд з Європейською системою трансферу і накопичення кредитів (ECTS) [23; 39] та додатком до диплома, слугують інструментом формування і функціонування ЄПВО [27]. На жаль, створення НРК України, сумісної з європейськими метарамками, знаходиться на початковій стадії [7]. Тому, урахуовуючи нагальність цієї проблеми, на загальних зборах Національної академії педагогічних наук України в березні 2010 р. спеціально розглянуто питання

„Концептуальні засади розроблення національної рамки кваліфікацій в Україні” і прийнято відповідне рішення, про яке поінформовано Секретаріат Президента України, Комітети Верховної Ради України з питань науки і освіти, соціальної політики та праці, Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство праці та соціальної політики України.

Нижче наводяться порівняльні дані, які свідчать про кількісно-якісну суперечливість вітчизняної вищої школи, що врешті негативно позначається на конкурентоспроможності країни.

На початку нового століття Україна за часткою дорослого населення (віком 25 років і старше) з вищою освітою (38 %) разом з Ізраїлем (40 %) і Канадою (38 %) вийшла в світові лідери поміж 90 країн (у середньому – 17 %), випередивши США (36 %), Норвегію (32 %), Данію, Фінляндію, Японію (по 30 %), Італію, Нідерланди, Францію, Швейцарію, Швецію, Південну Корею, Нову Зеландію й інші розвинені країни [29].

Україна перебуває серед групи країн (Ірландія, Литва, Південна Корея, Нова Зеландія), які щорічно у розрахунку на 100 тис. населення випускають найбільше фахівців з вищою освітою (вибірка із 104 країн) – понад 1,2 тис. (у світі – 580) [29].

У середині поточного десятиліття Україна перебувала також поміж країн-лідерів, у яких вищою освітою охоплено найбільше населення відповідного навчання віку, – 76 %, значно випередивши Іспанію (69 %), Італію (68 %), Бельгію (62 %), Ізраїль і Нідерланди (по 60 %), Об'єднане Королівство (59 %), Японію (58 %), Францію (56 %), Швейцарію (47 %). Попереду України відносно небагато країн – 10, майже усі розвинені. Цей показник у світі дорівнює 26 %, у країнах Центральної і Східної Азії – 62 %, Північної Америки і Західної Європи – 70 %, Східної Азії і Океанії – 26 % [29].

У 2009 р. в українську вищу школу лише III–IV рівнів акредитації було залучено 68 % населення

відповідного віку, при цьому випускники становили 70 %, а вступники – 65 %. З 1990 р. показник охоплення молоді вищою освітою зріс у 2,7 раза (24 % у 1990 р.) [11; 14]. При збереженні нині існуючих обсягів і підходів щодо прийому студентів до вищих навчальних закладів зазначеного рівня у зв'язку із зменшенням чисельності молодого населення його охоплення зросте до рівня 70–75 %, що, зокрема, консервуватиме несприятливі макрорумови відбору студентів до вищої школи. Натомість залучення молоді до „технікумівської” освіти зменшилося майже вдвічі, наприклад, для вступного віку знизилося до 16 % (33 % у 1990 р.) [там само]. Це виявляє ще одну структурну деформацію вищої освіти в Україні, що, у свою чергу, призводить до так званого ефекту перекваліфікації. Останнє означає, що лише 51% випускників закладів університетського рівня де-факто затребувані роботодавцями. Для порівняння: у Польщі, Словацькій Республіці, Великобританії цей показник становить 70 % [12, с. 44].

Крім того, у середині нинішньої декади років в Україні з 10–11-річною середньою загальноосвітньою школою право на безпосередній доступ до вищої школи мала значно більша частка її випускників, ніж у багатьох розвинених країнах з 12–13-річною середньою освітою – Південній Кореї, Японії, Канаді, Нідерландах, Франції, Швеції, Італії, Іспанії, а також Данії, Норвегії, Ісландії, Греції. Для порівняння: в Італії, Швеції, Японії загальна частка випускників середньої освіти за МСКО становить 70–80 %, Австралії, Південній Кореї, Бельгії – 60–70 %, Норвегії, Нідерландів, Данії – 50–60 %, Іспанії, Німеччини – 40–50 %, Швейцарії – 25 %, Австрії – близько 20 %. Загальна частка тих, хто вступає на програми середньої освіти за МСКО у Австралії дорівнює понад 85 %, Швеції – понад 70 %, Нідерландах – понад 65 %, Північній Кореї, Норвегії, Данії – близько 60 %, Італії – близько 55 %, Японії, Іспанії – понад 45 %, Австрії – близько 45 %, Швейцарії – майже 40 %, Німеччині – близько 35 %, Бельгії – понад

30 % [29]. Натомість в Україні, за винятком невеликої кількості випускників професійно-технічної освіти, які не здобули повну вищу освіту, всі інші випускники загальноосвітньої і професійно-технічної школи, а також технікумів, училищ, коледжів мають право вступати до будь-яких закладів, що надають повну вищу освіту [3; 4].

Неадекватно ресурсній базі зросли як кількість студентів, так і коефіцієнт загального залучення населення відповідного п'ятирічного періоду після закінчення середньої освіти. Протягом 1990-2007 рр. залучення збільшилося: у світі у 2,0 раза; у країнах Північної Америки і Західної Європи у 1,4 раза; в Україні в 2,9 раза [29].

Поступаючись у багато разів за обсягом валового внутрішнього продукту (ВВП) [31], Україна готує більше студентів у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації, ніж Німеччина (населення якої в 1,8 раза більше), Об'єднане Королівство, Франція, Італія, Іспанія. За кількістю студентів Україна поступається в Європі лише Росії (населення втричі більше, а ситуація у вищій школі нагадує українську) і Туреччині (населення в 1,6 раза більше, проте вищих навчальних закладів у 2,5 раза менше й в пересічному закладі навчається 21 тис. студентів, натомість в Україні – менше 7 тис.) [27; 31].

Скорочення чисельності прийнятих студентів (через демографічні й інші причини), що намітилося останніми роками, за майже незмінної кількості закладів III–IV рівнів акредитації [11; 14] лише погіршує ситуацію щодо забезпечення якості. Адже при цьому відбувається подальше, крім розпорошення по слабких закладах, подрібнення студентського контингенту, а також деконцентрація й деградація і без того невисокого інституційного навчально-науково-технічного потенціалу. Адже після періоду масового створення таких закладів їх кількість застабілізована на рівні, що викликає стурбованість. Натомість активно скорочуються лише технікуми, училища – за роки незалежності їх чисельність зменшилася майже на 279.

Як зазначалося, за кількістю (350) закладів, що надають повну вищу освіту [11], Україна в кілька разів перевершує кожну з європейських країн, які за розмірами території і чисельністю населення подібні до України – Велику Британію, Італію, Німеччину, Францію, Іспанію, Польщу (проте значно поступається їм за величиною ВВП) [31].

Подрібнення вищої школи не дає змоги створити умови для розширення підготовки фахівців на найвищому (6-му) освітньому рівні за МСКО, або на третьому циклі вищої освіти в Болонській термінології. Частка цього рівня (циклу) за кількістю аспірантів, докторантів у загальній чисельності студентів, аспірантів, докторантів становить 1,25 %, тоді як у світі 2 %, країнах Північної Америки і Західної Європи 3 % [8; 14; 17; 29]. Серед аспірантів і докторантів мало іноземців, хоча саме докторські (6-го рівня) освітні програми найбільше цікавлять міжнародних та іноземних студентів, які відносно найбільше концентруються саме на цих програмах [24; 29].

Очевидно, результати вищої освіти залежать від якості суб'єктів як тих, що її здобувають, так і тих, що її надають.

Щодо якості абітурієнтів, то вона, за великим рахунком, виявляється незадовільною принаймні в двох аспектах. По-перше, через загальну недовченість (як відомо, тривалість їх попереднього навчання у середній школі в кращому випадку становить 11 років, у розвинених країнах 12–13 років [24]). По-друге, через їх незадовільний відбір при прийомі до вищої школи. Несистемна, одноактова компанія із вступної селекції абітурієнтів не забезпечує ефективної їх диференціації щодо придатності для подальшого здобуття якісної освіти. Зазначений другий аспект, у свою чергу, зумовлений двома обставинами. Перша з них пов'язана з відсутністю дієвого розведення учнів школи за потоками різного спрямування залежно від особистих здібностей.

Друга – із відсутністю конкуренції при переході від середньої до вищої освіти. По суті відсутнє відбракування неспроможних студентів у самій вищій школі. У 2009 р. випущено 98 % прийнятих у 2004 р. (ОЕСР – 69 %) [11; 14; 24].

Неконкурентним в Україні виявляється і фінансування підготовки студентів, яке в розрахунку на одного з них у доларах США в 5–10 раз менше, ніж у розвинених країнах, навіть у перерахунку витрат за паритетом купівельної спроможності (менше 2 тис. доларів ПКС), тобто на рівні слабо розвинених країн [11; 14; 24; 29, с. 50].

В успішних країнах норма асигнувань, що спрямовуються на потреби вищих навчальних закладів, вважається високою, якщо вона перевищує 1,5 % ВВП. В Україні цей показник становить понад 2 % ВВП (з них 1,8% за рахунок державних коштів). Серед розвинених країн більше витрачають лише в США (3,0% у 2007 р., у т.ч. 1,0% державних коштів) та Південній Кореї (відповідно 2,8% і 0,6%). Проте через велику кількість студентів і подрібненість української вищої школи і даного фінансування не вистачає [11;14;24]. Про рівень концентрації коштів на підготовку висококваліфікованих фахівців у кращій світовій практиці свідчить такий приклад. У Токійському університеті, який за авторитетними світовими рейтингами входить до двадцяти провідних університетів, у 2008 р. загальні витрати становили 2,4 млрд. доларів США. У тому самому році вся вища школа України фінансувалася з державного бюджету в обсязі 18,6 млрд. грн, що еквівалентно бюджету одного зазначеного університету. На кожного докторанта цього університету припадає близько 128 тис. доларів США дослідницьких коштів щороку [14; 16].

Через окреслені причини в Україні немає можливості відібрати і залучити до роботи у вищих навчальних закладах найкращих представників суспільства та матеріально забезпечити умови для їх плідної діяльності. Нині конкурентоздатність заробітної

плати науково-педагогічних працівників вищої школи низька. Наприклад, за радянських часів посадовий оклад завідувача кафедри з науковим ступенем доктора наук та зі стажем науково-педагогічної роботи понад 15 років установлювався в розмірі 550-600 карбованців [10]. Це дорівнювало оплаті праці першого секретаря обкому партії або республіканського міністра. Нині співвідношення заробітної плати висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів і високопоставлених керівних державних службовців (не говорячи про представників великого бізнесу) явно не на користь перших.

Не дає змоги забезпечити якісну вищу освіту слабкість її дослідницько-інноваційної складової. Якщо в передових країнах частка фінансування досліджень і розробок у вищій школі становить 25–30 % від загальних витрат на неї, то в Україні – ледве перевищує 3 %, що менше навіть визначених законодавством норм (10 %) [4; 24]. Половина вищих навчальних закладів, що надають повну вищу освіту, не здійснюють серйозних наукових досліджень. Серед них і такі, що мають аспірантуру [8], тобто готують кандидатів наук за відсутності визнаних наукових шкіл. Розв'язання питання підсилення дослідницько-інноваційної спроможності університетів убачається на шляхах збільшення фінансування наукової і науково-технічної діяльності в Україні до визначених законодавством 1,7 % ВВП [5] (для порівняння, у Японії понад 3 %, США – 2,7 % [30], за Лісабонською стратегією країни Євросоюзу ставлять за мету досягти 3 % ВВП [26]) і додаткові кошти переважно спрямувати у вищу школу. При цьому створений потужний потенціал національної і галузевих національних академій наук варто зберегти. Останні можна розглядати як своєрідні мегауніверситети, оскільки, крім дослідницько-інноваційної роботи, вони здійснюють підготовку докторів і кандидатів наук [8], магістрів і навіть бакалаврів.

Для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних вищих навчальних закладів потрібні комплексні

заходи на системній основі. З цією метою слід розробити й ухвалити на урядовому рівні концепцію модернізації вищої освіти України до 2015 р.

Насамперед має бути впорядкована мережа вищих навчальних закладів. У результаті проведення відповідної роботи слід розв'язати принаймні два завдання. По-перше, здійснити концентрацію університетського потенціалу і в такий спосіб підняти його глобальну конкурентоздатність. А по-друге, вирівняти територіальні диспропорції у вищій школі (за кількістю студентів на 10 тис. населення регіони різняться в 12 раз [14]), надаючи відповідні фінансові дотації і преференції. Нерівномірний регіональний розвиток вищої школи зумовлює великі розбіжності в забезпеченні територій аспірантами (19 раз) і докторантами (152 рази), які більш як на 80 % готуються у вищих навчальних закладах, а відтак кандидатами наук (14 раз) і докторами наук (44 рази), та в регіональному фінансуванні наукових і науково-технічних робіт (191 раз) [8; 14]. За таких диспропорцій серйозно говорити про інноваційний розвиток низки регіонів дуже сумнівно. Наприклад, в окремих областях (Закарпатській, Кіровоградській, Чернігівській) чисельність докторантів, насамперед через слабку дослідницько-інноваційну спроможність регіональної вищої школи, протягом 1991–2008 рр. не перевищувала кількох осіб (у Житомирській області тривалий час на рубежі століть вони взагалі були відсутні) [8]. В умовах світової тенденції збільшення частки високоінтелектуальної праці конче потрібно забезпечити розвиток кандидатсько-докторської підготовки у вищих навчальних закладах, законодавчо віднести згідно із світовою практикою таку підготовку до вищої освіти [3; 15–18].

Кількість студентів має бути приведена у відповідність до реальної ресурсної бази вищої школи. Для цього з користю для справи слід використати несприятливу ситуацію щодо значного зменшення контингенту випускників середньої загальноосвітньої

школи у 2010–2012 рр. Можливо, на рівні законодавства слід обмежити граничну чисельність ліцензійних місць у вищих навчальних закладах, а головне – кількість самих вищих навчальних закладів, скажімо, 100–150. Концентрацію закладів доцільно провести протягом 5–10 років на засадах об'єктивного їх ранжування, конкурсного відбору і ліквідації слабких шляхом закриття або об'єднання з потужними. Загалом університети мають бути поділені на дійсно національні (їх число за прикладом Південної Кореї має бути невеликим) і регіональні. З цією метою слід скористатися процедурами підтвердження статусу національного, який беззастережно надано понад 100 вищим навчальним закладам України. Подібним до стрімкого поширення національних закладів чином почалося надання університетам статусу дослідницьких: нині їх уже 13, для порівняння, у значно більшій Росії – 14 [13]. До речі, слід уважно проаналізувати досвід модернізації вищої школи Росії, адже стани розвитку вищої освіти і дослідницько-інноваційної сфери обох країн досить схожі [2].

За даними американського журналу Forbes на по-чатку 2010 р. серед 500 мільярдерів світу було три українських, а усього їх в Україні п'ять [28]. Водночас серед 500 кращих університетів світу, як підкреслювалося, немає жодного вітчизняного [20; 38]. Відтак перед українською нацією стоїть амбітне завдання геополітичної ваги – Україна не лише за ступенем концентрації бізнесу, а й за рівнем вищої освіти має зайняти лідерські позиції у світі. І не тільки за кількісними показниками охоплення громадян, а й за змістом, якістю підготовки. У зв'язку з цим доцільно здійснити програму виведення кількох українських університетів (з числа національних, дослідницьких, наприклад, Київського університету імені Тараса Шевченка і Національного технічного університету „Київський політехнічний інститут“, надавши їм максимальну автономію і допомогу) на рівень кращих 500 за провідними світовими рейтингами „Таймс“ і „Шанхайський“ [там само].

Загалом в Україні мають бути створені механізми гарантування якості вищої освіти, які були б прозорими, зрозумілими, доказовими, визнавалися в Україні, Європі і світі.

Таким чином, доведеним фактом слід вважати наявність серйозних неефективностей вітчизняної вищої школи, критичних її кількісно-якісних деформацій, що негативно позначається на вищих кваліфікаціях громадян, знижує глобальну конкурентоздатність України. Отже, нагальною є необхідність модернізації національної вищої школи з метою підвищення її якості, європейської інтеграції в контексті Болонського процесу [9; 21; 22; 35] та Лісабонської стратегії [26].

У цій статті аналіз підготовки фахівців найвищої, дослідницької кваліфікації у вищій школі, територіальних диспропорцій в розподілі аспірантів і докторантів, забезпеченості регіонів кандидатами та докторами наук, фінансуванні досліджень і розробок, витрат на вищу освіту, відповідні міжнародні та вітчизняні порівняння, а також рекомендації щодо розвитку докторського рівня (циклу) освіти в Україні здійснено Ж.В. Талановою.

Список використаних джерел

1. Болонский процесс: европейские и национальные структуры квалификаций (книга-приложение 2) / Под науч. ред. д-ра пед. наук, профессора В.И.Байденко. – М.: Исслед. центр пробл. кач-ва подгот. спец., 2009. – 220 с.

2. Гребнев Л.С., Гришанова Н.А., Максимов Н.И. и др. Национальная система и образовательные стандарты высшего образования Российской Федерации: Аналитический доклад / Под науч. ред. д-ра пед. наук, профессора В.И.Байденко. Изд. 2-е, перер. и доп. – М.: Исслед. центр пробл. кач-ва подгот. спец., 2009. – 244 с.

3. Закон України „Про вищу освіту”. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Закон України „Про внесення змін і доповнень до Закону України „Про освіту”. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

5. Закон України „Про наукову і науково-технічну діяльність”. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

6. Квіт С. Система вищої освіти наближається до точки саморуйнування // *Голос України*. – 2010. – 20 берез. – № 50.

7. Луговий В.І., Таланова Ж.В. Національна рамка кваліфікацій: розуміння і реалізація // *Професійно-технічна освіта*. – № 1. – 2010. – С. 5–9.

8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. 2008: Стат. зб. / *Держкомстат України*; За ред. Н.С.Власенко; Відп. за випуск. І.В.Калачова. – К.: ДП „Інформ.-вид. центр Держкомстату України”, 2009. – 366 с.

9. Нова динаміка вищої освіти і досліджень для соціальних змін та розвитку: Болонський процес 2020 – Європ. простір вищ. освіти у новому десятиріччі / *М-во освіти і науки України, Фонд „Європа XXI”*; упоряд.: Т.В. Фініков, [та ін.]; за ред. І.О.Вакарчука. – К.: Агентство „Україна”, 2009. – 64 с. – Укр., англ.

10. О повышении заработной платы работников высших учебных заведений: Пост. ЦК КПСС, Сов. Мин. СССР и ВЦСПС от 13 марта 1987 г. № 329. – М., 1987.

11. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2009/10 навчального року: Статистичний бюлетень / *Держкомстат України*; відп. за вип. І.В. Калачова. – К., 2010. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

12. Отчёт о конкурентоспособности Украины: навстречу экономическому росту и процветанию / *Фонд “Эффективное управление”*. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.feg.org.ua.

13. Российская Федерация: Отчёт к Семинару Темпус по университетскому управлению, 1–2 марта 2010 г., Киев / *Национ. офис Темпуса в России*. Подготовили

О. Олейникова, А. Мурав'єва, А. Белоцерковский и др. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tempus-russia.ru/>.

14. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держкомстат України; За ред. О.Г.Осауленка; Відп. за вип. Н.П.Павленко. – К.: Вид-во „Держ. підприєм. „Інформ.-аналіт. агентство”, 2009. – 568 с.

15. Таланова Ж.В. Галузевий аспект розвитку аспірантури і докторантури в Україні // Модернізація вищої освіти в Україні і світі: десять років наукового пошуку: колектив. моногр. / Акад. пед. наук України; Ін-т вищої освіти; за заг. ред. В.П. Андрущенко, В.І. Лугового, М.Ф. Степка. – Х.: Вид-во НУА, 2009. – 504 с. – С. 352–364.

16. Таланова Ж.В. Досвід Японії для України та Європи щодо організації підготовки фахівців на докторському освітньому рівні // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр. / Випуск 469: Педагогіка і психологія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. – 216 с. – С. 76–84.

17. Таланова Ж.В. Ідентифікація вищої освіти та її результату (порівняння міжнародного і національного досвіду) // Вища освіта України № 3 (додаток 2). – 2008 р. – Тематичний випуск „Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології”. – Т. 1. – с. 415. – С. 382–389.

18. Таланова Ж.В. Одно-, двоетапна і змішана моделі третього (докторського) циклу вищої освіти країн ОЕСР // Нові технології навчання: зб. наук. пр. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2009. Спец. випуск № 59. Частина 1. – 170 с. – С. 101–106.

19. Таланова Ж.В. Трансформація підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в Україні в процесі реформ упродовж 1987 – 2008 років: досвід для сьогодення // Педагогіка і психологія творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр. / редкол.: Т. Сущенко (голов. ред) та ін. – Запоріжжя. – 2009. – Вип. 54. – 500 с. – С. 420–429.

20. Academic Ranking of World Universities. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.arwu.org/>.

21. Bologna Policy Forum Statement. Vienna, March 12, 2010. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/2010_conference/index.htm.

22. Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area, March 12, 2010. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/2010_conference/documents/Budapest-Vienna_Declaration.pdf.

23. ECTS Users' Guide. – Brussels, 6 February 2009.

24. Education at a Glance: OECD Indicators – 2009 Edition. – Paris: OECD Publications, 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.oecd.org./document>.

25. Education at a Glance: OECD Indicators – 2009 Edition. Glossary. – Paris: OECD Publications, 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.oecd.org./document>.

26. European Commission. Growth and Jobs. Background. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/growthandjobs/>.

27. Focus on Higher Education in Europe: The Impact of the Bologna Process / European Commission. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.eurydice.org>.

28. Forbes. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rbc.ua/rus/newslineshow/forbes_r_ahmetov_vozglavlyaet_pyaterku_ukrainskih_milliardero_v_11032010.

29. Global Education Digest 2009: Comparing Education Statistics Across the World. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.uis.unesco.org/>.

30. Human Development Report, 2007/2008. – New York, USA, 2007. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://hdr.undp.org>.

31. Human Development Report, 2009. – New York, USA, 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://hdr.undp.org>.

32. International Standard Classification of Education. ISCED 1997 / UNESCO. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.uis.unesco.org/en/pub/pub.

33. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning (Text with EEA relevance) // Official Journal of the European Union, 6.5.2008. – С 111/1–7.

34. Shared 'Dublin' descriptors for Short Cycle, First Cycle, Second Cycle and Third Cycle Awards. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.uni-due.de/imperia/md/content/bologna/dublin_descriptors.pdf.

35. The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education. Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bologna2009benelux.org>.

36. The European Qualifications Framework for Lifelong Learning. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture.

37. The Qualifications Framework of European Higher Education Area. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ond.vlaanderen.be/>. <http://www.timeshighereducation.co.uk/hybrid.asp?typeCode=438>.

38. Times Higher Education. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.timeshighereducation.co.uk/hybrid.asp?typeCode=438>.

39. Turning Education Structures in Europe. 2nd Edition. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tuning.unideusto.org>. – 2008.

V. Lugovyy, Zh. Talanova. Higher education quality and qualification of the nation – urgent issues of Ukraine's geopolitics.

The nature and reasons of native higher school inefficiencies, which have a negative effect on higher qualifications of citizens and lower global competitiveness of Ukraine, are analyzed in the article. Criticality of quality and quantity deformations in higher education sphere is argued. Ways for national higher school modernization are proposed for the purpose of higher education quality improving, its European integration in the context of Bologna process and Lisbon strategy.

Keywords: *higher education quality, qualification of citizens, global competitiveness, higher school deformation, Eurointegration of higher education, higher school modernization.*

В. Луговый, Ж. Таланова. Качество высшего образования и квалификация нации – актуальные вопросы геополитики Украины.

В статье анализируются характер и причины неэффективности отечественной высшей школы, что негативно сказывается на высших квалификациях граждан, снижает глобальную конкурентоспособность Украины. Аргументирована критичность количественно-качественных деформаций в сфере высшего образования. Предлагаются пути модернизации национальной высшей школы с целью повышения её качества, европейской интеграции в контексте Болонского процесса и Лиссабонской стратегии.

Ключевые слова: *качество высшего образования, квалификация граждан, глобальная конкурентоспособность, деформация высшей школы, евроинтеграция высшего образования, модернизация высшей школы.*